

1. ОПШТ ПРИСТАП КОН ПРОБЛЕМОТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Денес како императив на нашето живеење се повеќе се наметнува неоспорниот факт дека системот на образованието треба да ги ослободува творечките потенцијали на човековата свест. Познатиот стручњак за проблемите на образованието Едгар Фор со право констатира дека: „компонентите на творечката работа- акцијата и мислењето се парализирани поради искривената визија на човекот и светот, незнаењето, насилствата и колективните психози кои предизвикуваат немоќ и страв од слободата при што акцијата и критичката мисла се уништуваат една со друга“¹.

Традиционалниот систем на образование ги подготвува луѓето за живот во следните педесет години, но „системот на образованието го прави тоа на начин што одговара на денешната а не и на идната етапа на развојот“².

Неоспорен е фактот дека постојната училишна пракса повеќе ги оптеретува учениците со екстензивно и интелектуално-површно знаење за разлика од интензивно-мисловното и внатрешно-мотивираното учење. Мошне видливи во основното училиште се и различните непотребни оптоварувања на учениците од чисто вербален тип, ниската продуктивност на наставните часови, недоволната мотивираност и стручност на наставниците за примена на проблемска настава и покреативен стил на воспитно-образовна работа, големите промашувања на стручните соработници во педагошко-психолошката служба на детските градинки и основните училишта, недоволната информираност на родителите на напредните ученици, како и постојната пракса со додатната настава во нашата република која исклучиво е ставена во функција на подобрување на успехот на учениците.

Многу фактори потврдуваат дека во нашите училишта сеуште воспитуваме мирни, дисциплинирани и покорни ученици, а многу малку се трудиме да воспитуваме слободоумни и креативни деца, деца кои смеат да прашуваат, да се сомневаат, да мислат активно и критички и да се поттикнуваат на сопственото творештво.

Во наставната практика евидентни се и потценувања на различните мотиви кај учениците и отсуство на стимулирање на повеќето фактори кои влегуваат во категоријата на когнитивни процеси: изворност на фантазијата, изненадна и снажна инспирација за мисловна продукција, богатство и разновидност на идеи, асоцирање на идеи на невообичаен начин, развивање на естетска осетливост и отвореност на духот за нови идеи, стимулирање на високо ниво на аспирации и постигања, вежбање на мислењето во разни креативни генерализации, трансформации на дадените идеи и барања на нови решенија и значења.

Мошне значајно за досегашниот училишен систем е и следново објективно и храбро предупредување на Суходолски: „Училишните системи во доволна мерка не ги експлоатираат природните резерви на способностите кои постојат во општеството... Педагогијата на припрема за животот повеќе

¹ For, E. (1975), Učiti za život, Stručna štampa, Beograd.

² Rihta, R. (1980), Civilizacija na raskršću, Komunist, Beograd.

беше насочена кон општествената условеност на професијата, создавање на подеднакви можности за користење на просветата од страна на сите ; но таа не го покрена проблемот на експлоатација на општествените реформи на надареноста“³.

Ј.Штрајбер во своето дело „Американскиот предизвик“ ќе напише дека: “Изворите на богатството и напредокот се помалку материјални откога и да е досега. Тоа не се даровите од природата или на случајот, како што се нафтата, златото, ниту дури бројот на жителите на една земја, туку придобивките на човечкиот дух, способноста една нова идеја да се спроведе во дело низ фазите на индустрискиот процес, талентот, здружувањето на способностите и создавањето на организации кои можат лесно да се приспособат на новите услови...”⁴.

Бројни автори во светот и во нашата држава (педагози, психолози, социолози, филозофи и др.), сметаат дека училиштето видно заостанува пред современите барања и потреби на општественото живеење барајќи порадикални промени кои во досегашниот период сеуште се сведени само на теоретски основи. Во тој контекст новите решенија треба да се бараат во училишта кои ќе даваат практични знаења, во стимулирање на творештвото кај учениците и наставниците, афирмација на критичкото мислење и истражувачкиот немир со виден приоритет кон личноста на ученикот и неговите когнитивни способности. Во наставната работа наставникот повеќе време да му посветува на насочување и поттикнување на учениците во нивната мисловна активност, критичност, отвореност и некомформизам.

Пред *современата педагогија*, современите воспитувачи, наставници и стручни соработници се поставуваат следниве предизвици:

-На кои начини може да се изгради и валоризира покреативен стил во непосредната В.О. работа во нашите детски градинки и училишта?;

-Преку кои наставни содржини и форми наместо наставничките предавања и механички репетиции на учениците, наставниците на учениците да му овозможуваат посовремени техники во стекнување на знаења за практичниот живот со форсирање на самостојна интелектуална работа која вклучува логичко, проблемско, истражувачко учење?;

-На кои начини да се избегнат недостатоците на формалистичката настава базирани на постојниот предметно-часовен систем?;

-На кои начини да се пренасочи интелектуалистичко-енциклопедиската орјентација на наставата и учењето?;

-Како да се применуваат разновидните извори на знаења, како да се прилагоди наставата на целокупните потенцијали, можности и потреби на учениците?;

-Кој е системот на мерки во воспитувањето и развивањето на креативните способности на сите В.О. фактори во училиштето, и како латентната креативност кај децата и учениците да се трансформира во вистинска продуктивна способност?;

-На кои начини В.О. активности и наставата да се трансформираат т.е. учениците да бидат постојано активни и мотивирани?.

---

³ Суходолски, Б. (1974), Три педагогије, Дуга, Београд.

⁴ Гоцевски Т. (1992), Економика на образованието, Просветно дело, Скопје.

Заедничката порака на сите наведени иновациски предизвици е **идејата на иднината** да биде воспитно средство кај секој креативен воспитувач и наставник. Во тој контекст се и следниве футуролошки предвидувања за 21-от век на повеќето истражувачи на воспитанието и образованието во светот:

- Паралелни училишта и центри за учење;
- Перманентно образование;
- Образование на далечина(компјутери за учење);
- Компјутерска технологија;
- Креативност;
- Развој на отворени училишта и универзитети;
- Слободното време на поединецот;
- Јакнење на неучилишните и неинституционалните влијанија во општествената средина⁵

“Иднината на нашата цивилизација зависи од креативната имагинација на идните генерации“ - Торенс⁶

Во последниве години се истражуваат проблеми во рамките на поинтензивно и поефикасно учење и воведување на нови порационални методи во наставата. Основните принципи на истражувањата на Занков⁷ формулирани како „Нов дидактички систем“ се однесуваат на следниве битни особености:

- а) Наставата да биде на поголемо ниво на тешкотии;
- б) Да се забрза ритамот во поефикасно учење на поодделните предмети;
- в) Да се зголемат, унапредат сознајните, когнитивните содржини на теоретските знаења.

Експерименталната педагогија⁸ е наука за воспитувањето која ги применува правилата на експерименталните методи на различни педагошки проблеми.

Најголемиот придонес на експерименталната педагогија за педагошката наука е во проучувањето на воспитната практика во детската едукација, врз основа на современи истражувачки методи на методолошки план. Во тој контекст, во својот развој експерименталната педагогија се залагала за отворање на експериментални училишта со лаборатории и вежбални во кои студентите и наставниците се обучувале во примената на новите методи и иновациите во наставата. Виден е и нејзиниот придонес во проучувањето на детскиот развој и воспитно-образовната работа врз основа на индивидуалните можности и способности на децата, како и воведувањето на статистичкото мерење со што се унапредува и развојот на методологијата на педагогијата.

⁵ Стевановиќ, М. (1986), Креативност наставника и ученика у настави, Пула.

⁶ Torrence, P. (1967), "Creativity teaching makes a differences Creativity its edukational implikations, New York, Wiley.

⁷ Занков, А. (1964), О предмету и методама дидактичког истраживања, Сарајево.

⁸ Педагошка енциклопедија-1(1989), во редакција на Подкоњак, Шимљеша, З.И.

Експерименталната педагогија како посебен педагошки правец настанала кон крајот на XIX век и почетокот на XX век под влијание на експерименталната психологија. Таа има сопствено поле на истражување⁹ и ги реализира следниве дејности:

-Ја изучува рационализацијата на училишното учење (техниката и економијата на училишното учење, вежбањата, трансферот на учење, индивидуалните разлики во знаењата и способностите на децата, учениците и возрасните);

-Го мери училишниот успех со помош на разработени статистички методи;

-Врши педагошко експериментирање и се залага за примена на емпириските постапки во методите на обуката и во анализата на воспитно образовниот процес во сите степени на едукација.

Бидејќи докторскиот труд што го презентирам е од областа на експерименталната педагогија, во овој дел од докторската теза ќе се задржиме на основните нејзини задачи од страна на главните претставници на експерименталната педагогија во почетокот на XX век-Алфред Бине во Франција, Едвард Торндајк во САД и Ернест Мојман во Германија. Во делата на Мојман:

„Вовед во експерименталната педагогија“ и „Нацрт на експерименталната педагогија“, се дадени следниве главни задачи на експерименталната педагогија:

-Проучување на душевниот и телесниот развој на децата во училишната доба;

-Проучување на развојот на поодделните психички способности-осетливост, перцепцијата, памнењето и мислењето;

-Студирање на индивидуалните разлики кај децата;

-Иситување на разликите во надареноста и во интелигенцијата кај училишните деца;

-Однесувањето на децата во училишната работа;

-Анализа на учениковата психолошка работа во поодделни наставни предмети;

-Проучување на однесувањето на наставниците во воспитно-образовниот процес.

Вежбовните активности и вежби наменети за децата од предучилишна и училишна возраст во постојниот наставен план и програм недоволно се застапени и сметаме дека нивната реализација е сведена исклучиво на личниот ентузијазам и индивидуалната креација на воспитувачот и наставникот во непосредните воспитно-образовни активности со децата и учениците.

Поопстојна анализа на наставниот план и програм како и конкретизација на делот од задачите на експерименталната педагогија кој се однесува на вежбањата, следи во натамошниот текст на мојата докторска дисертација.

---

⁹ Стевановиќ, Б. (1969), Експеримент у области васпитања, Просвета, Београд.